

491.82
N241

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS

FEB 15 1968

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XV, св. 5.

БЕОГРАД, 1966.

САДРЖАЈ

	Страна
1) Др Живојин Станојчић, О двојаком облику предлога у секвенци <i>с/са</i> + падежни облик	257—287.
2) Олга Цвијић, Употреба суфикса <i>-је</i> у језику неких српских и хрватских романтичарских песника	288—294.
3) Илија Павићевић, О једном случају падежне неконгруенције	295—301.
4) Регистар	303—315.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

НАШ ЈЕЗИК

Књига XV

Нова серија

Св. 5.

О ДВОЈАКОМ ОБЛИКУ ПРЕДЛОГА У СЕКВЕНЦИ *С/СА* + ПАДЕЖНИ ОБЛИК

I

1. Ако се досада феномену губљења и јављања непостојаног *a* у предлозима (тип: *сз* > *с*, *са* и сл.) пуна пажња посвећивала са гледишта синхроничке и дијахроничке фонетике, о чему нам сведоче најважније дефиниције тога феномена (Т. Маретић, А. Белић, М. Стевановић и др.), које ћемо одмах навести, чињеница је да се са гледишта измене првобитног етимолошког система егзистенције секвенце чији је први члан *сз* у морфонолошком осветљењу, тј. тачније у светлости морфофонемске економичности језика, у примењеном смислу дефиниције ове категорије коју даје Ch. Hockett, није још ништа рекло, бар не у нашој науци о језику. Објашњење феномена непостојаног *a* у овоме типу секвенце (тај термин употребљавамо уместо термина *ћредлошко-именска конструција* или *синтагма*, од којих је први и дужи, а који поред тога имплицирају и синтаксичко-семантичке елементе, док ми овдер асправљамо о морфолошком аспекту питања) у томе осветљењу значајно је управо зато што је „морфофонемска економичност“ — како каже Ch. Hockett — „просто један од начина на који се поједини језици могу разликовати“¹, а из рада ће се видети да се мора говорити о два језика: о књижевном (и

¹ Ch. Hockett, *A Course in Modern Linguistics*, New York 1965, str. 290, где се, поред тога, с пуно оправдања истаче „It must be emphasized that the measurement or estimate of the morphophonemic economy of a language is not a value judgement. We cannot assert that greater economy is „better“ in any logical, ethical or esthetic sense. It is possible, indeed, that too efficient an economy, with some phonemic systems, might impair communication. Morphophonemic economy is simply one of the ways in which language can differ“ (288—290 str.).

писаном) и о говорном језику, који су у овоме феномену носиоци *двеју различитих* — *управо у смислу йоменуше морфофонемске економичности* — *йенденција*. Да би ово било сасвим јасно, треба поћи од премисе да се говорни језик од књижевног несумњиво разликује, иако овај последњи код нас израста из првог. И у остваривању, како ће се даље видети, и ове *c/ca* + N-секвенце први, тј. говорни језик даје предност интегрисању предлога *c/ca* са следећом речи, било тако што ће се, нпр., испред речи која почиње вокалом употребити предлог *c*, било тако што ће само *c* чинити целину с наредном речју, ако је на почетку безвучни сугласник или сонант — непромењено, или у виду свог звучног парњака, ако реч почиње звучним сугласником. Поред овога, тај ће језик искористити неку од прозодијских могућности српскохрватског језика да допринесе економичности израза. Управо због ове последње могућности, евентуални приговор да *ca* постоји у народном говору и нормативизираном на основу њега говору одређених центара у многим „неетимолошким“ позицијама, па да према томе претпостављене економичности ни тамо нема — не стоји. Не стоји јер се ту говорни и књижевни језик који на њему догматичније инстистира и књижевни језик слободније тенденције, углавном, разликују. У овом последњем, који се развија у великим културним центрима, све је ређе преношење акцента на проклитику, тј. како проф. М. Стевановић истиче, све се више чува акценат засебних речи², док је у говорима релевантним за књижевни језик то преношење обавезно. А то значи да су диј. *с̣а̣ њ̣е̣и̣* и књиж. *са њеи* секвенце у којима се јасно види да у првом случају имамо већу економичност, а у другом мању, у првом случају то је у ствари једна „реч“, у другом — то су две речи. Ипак, овај степен економичности не „омета комуникацију“, како би рекао Ch. Hockett, што значи — не омета разликовање делова синтаксички чврсто повезаних речи³, тј. не уноси нејасност у значење, као што би ометао комуникацију онај степен економичности на коме би се секвенца једног значења (*c* *богом* = instr. sg.) мешала, због стварне асимилације у говору (*з* *богом* = instr.

² М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, I, Београд 1964, стр. 162, 223, 232, 243, 250.

³ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, I, Београд 1964, стр. 418.

sg.), са лексикализованом секвенцом другог значења (*збогом* = поздрав).

Истовремено треба истаћи, кад се говори о овоме односу у књижевним језицима различите стилске обојености, да не може бити речи о оцењивању вредности овог или оног језика у смислу који на цитираном месту, сасвим умесно, Ch. Hockett дефинише као оцењивање логичке, етичке или естетске вредности. Говори се само о различном остваривању принципа морфофонемске економичности, како га он назива, и то условно примењеном на секвенцу.

2. Са гледишта дијахроничке фонетике, врло драгоцену и беспрекорну дефиницију дао је, за наш језик, А. Белић и по њој је словенски аутоматизам, који је у нашем језику реализован као прелаз *сз* у *са* — када је полугласник *з* био у јаком положају, односно као прелаз *сз* у *с* — када је полугласник *з* био у слабом положају, — познат и јасан: „Од старог *сз* у јаком положају“ — каже А. Белић — „чувао се полугласник, дајући у нашем језику *а*. То се сачувало у потпуности само у изразу *са мном* до данас (исп. стсл. *сз мънож*);... Из других случајева где је *сз* било или у јаком или у слабом положају добијено је: *са њишцом* (*сз њишцеж*) или *с њојом* (*сз њојомъ*), дакле, два предлошка облика: *са* и *с*. Ти облици предлога, без икаквог утицаја старих прилика... сасвим су се слободно почели употребљавати“⁴. То ће рећи — продужује даље А. Белић — да се, нпр., пред почетним сугласником *с*, *з*, *ш* и *ж* употребљава *са* а не *с* — „јер је функција предлога јаснија језичком осећању кад се предлог не губи испред тих сугласника, — иначе *сз зжбомъ*, *сз сестрож* и сл. дало би *з зубом* (са дугим *з*), *с сестром* (са дугим *с*) и сл. у којима се у нашим старим споменицима обично и писало једно *з* или једно *с*“⁵, и да се то, даље, пренело и на случајеве где уопште у другој лексеми секвенце није било иницијалног фрикатива (*с*, *з*,

⁴ А. Белић, *О писању с и са у нашем језику*, ЈФ VIII, Београд 1928—1929, стр. 146.

⁵ А. Белић, *Ibid.*, стр. 146. Исп. и експерименталну потврду дужине ових сугласника, коју на синхроничком нивоу даје А. Пецо у расправи *Les consonnes longues en serbocroate*, Bulletin de la Faculté des lettres de Strasbourg, 38, No 8—9, Strasbourg 1960, стр. 418, али коју условљава и преношењем акцента за одређене случајеве (стр. 418—419).

ш, ж). А. Белић наводи примере: *са главом, са њрага, са клейвом* и сл., који — у дијахроничкој пројекцији, збиља никада нису имали позицију која би била идентична позицији првог члана секвенце *сз мьнож, сз њьицеж*, тј. који никада нису имали полу-гласник између консонаната у иницијалном положају другог члана секвенце.

3. Дефиниција А. Белића, изванредно формулисана с гледишта историјске *фонетике* и незаменљива за следећи ступањ анализе, ипак захтева да се у делимично аморфну констатацију граматичара о томе да се та слободна употреба ова два предлога (*са* и *с*) почела заснивати „према језичком осећању самих писаца, и згодности или незгодности употребе“⁶ — унесу одређеније стварне и термилошке категорије.

4. У односу на дескриптивну граматику Вуковог језика коју је дао Т. Маретић, и у којој се констатује као обавезан однос *са мном* и *са сесџром*, *са шесџим*, *са зеленога*, *са жене* према *с духом* || *са духом*, *с особџим* || *са особџим* уз давање препоруке „*da bi smo se u tom pogledu imali ugledati na Daničića*“, који у секвенцама где други део почиње *једним* сугласником или једним самогласником „*znatno češće piše s negoli sa*“⁷, у односу, дакле, на ту граматику, на нормативном пољу граматице, М. Брабец, М. Храсте и С. Живковић прихватају Маретићев предлог о обавезном односу *сџ мнџм*, *са сџсџрџм*, *са шџџком*, *са зџмџм*, *са жџнџм*⁸, вероватно подразумевајући, али не дефинишући, као што се то чини у другим сличним граматицама⁹, факултативну употребу лексеме *с/са* у позицијама пред другим сугласницима или скуповима њиховим. Проф. Љ. Јонке, на истом нормативном пољу, у својој књизи још додаје категорију „неугодне појаве“ предлога *са* у везама чији други члан почиње вокалом¹⁰.

На егзактно одређеном синхроничком нивоу морфологије, тек *Савремени срџскохрваџски језик* проф. М. Стевановића, као и у

⁶ А. Белић, *Ibid.*, стр. 146.

⁷ Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika*, III izd., МН Zagreb 1963, стр. 57—58.

⁸ Brabec—Hraste—Živković, *Gramatika*, Zagreb 1961, стр. 22.

⁹ М. Стевановић, *Грамаџика срџскохрваџског језика*, Нови Сад 1956, стр. 45—46.

¹⁰ Lj. Jonke, *Književni jezik u teoriji i praksi*, Zagreb 1965, 240.

одређеној мери поменуто расправа А. Белића, утврђује генералну *инденцију* ове предлошко-именске секвенце, што је за језичку науку и најбитније. Ту се, наиме, фиксирани тренутак латентног развитка секвенце *c/ca* + N* обележава следећим релевантним особинама:

а) Архаични степен (= доследно етимолошки) конзервисан је у инструменталу личне заменице 1. лице sg. — *са мнџм*;

б) иновациони степен у апсолутном смислу који се карактерише обавезном употребом лексеме *са* развијен је у позицијама где други део секвенце почиње сугласницима *с, з, ш, ж* (*са сџном, са зџном, са шџном, са жџном*);

в) иновациони степен који се карактерише факултативном употребом лексема *с* и *са* развијен је у свим осталим позицијама, тј. тамо где други део секвенце почиње било којом фонемом или групом која није *с, з, ш, ж* (тј.: *с њџм || са њџм*; *с њма || са нама*; *с коџем || са коџем*; *с деџм || са деџм*);

г) иновациони степен у апсолутном смислу, који је таквог, апсолутног смисла управо и зато што се карактерише факултативном реализацијом секвенце **сџ* + N у виду *c/ca* + N, с овом реализацијом развијен је у позицијама где други део секвенце почиње вокалом (дакле: *с љуком || са љуком*; *с љјком || са љјком*; *с Иванов || са Иванов*).

Ограничење апсолутне факултативности које проф. М. Стевановић допушта у иновационим степенима-типovima које смо овде навели под в) и г) само је у томе што он сматра да је „овај предлог обичнији у облику без крајњег *а* испред речи које почињу једним сугласником (*с коџем, с деџом, с колико* и др.) ... и поготову... испред облика речи које почињу неким самогласником: *с љуком, с двџама, с Емином*“ и сл., одн. да је све чешћи у језику чак и испред речи које почињу са групом сугласника¹¹. Очигледно је, дакле, да проф. Стевановић у суштини допушта апсолутну факултативност употребе *c/ca* у секвенцама где друга лексема почиње групом сугласника (*с браџом || са браџом*; *с љџџама*

* Са N обележавамо падежни облик било које лексеме.

* Звездича испред *сџ* (**сџ*) означава језичку апстракцију ове категорије.

¹¹ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, I, Београд 1964, стр. 143.

// са *йишицама*), иако указује и ту на претежност лика без непостојаног *a*. У томе ограничењу, које се своди на констатовање претежности употребе, међутим, с правом — јер се полази од модерног језика — нема инсистирања на *обавезности* такве употребе, за коју се залажу други аутори, који се догматичније ослањају на Вуков и Даничићев језик, и који, иначе, дају и врло вредне констатације о физиолошкој условљености изговора и о случајевима где ће се испред непроменљивих речи и испред „незгодне сугласничке скупине“ писати предлог с непостојаним *a* ради лакшег изговора¹². Очигледно је, такође, да и сва разноврсност реализација лексеме *сз, коју констатује А. Белић на материјалу писаца XIX века (Ј. Игњатовића, К. Руварца, Вука, С. Матавуља и др.), а која може ићи у сада наведене категорије (*са йсима, са йсовком, са дна, са другим, са благодарности* : *с гвозденим, с клешвом, с главе*, односно и сасвим обична реализација секвенце *са + N*[вокал] : *са евројском, са овога, са оружјем, са удицом*), као и разноврсност реализација исте лексеме у материјалу писаца почетка XX века (Сл. Јовановића, Ј. Скерлића, Н. Велимировића)¹³, што је по А. Белићу „ствар стила или нарочите жеље“¹⁴, — очигледно је, дакле, да то све ипак не искључује потребу утврђивања и других лингвистичких феномена које, како смо већ рекли, имплицира и поменуто најновије утврђивање генералне тенденције употребе предлошко-именске секвенце *c/ca + N* у нормативном систему књижевног језика¹⁵.

II

5. Тај лингвистички феномен, или боље комплекс феномена, може се обухватити термином Ch. Hocketta, који напред наводимо, тј. термином *морфобонемске економичности језика*, и који је — у примени на овај тип језичких секвенци потребно само разложити на одређене елементе и, наравно, условити како материјом, тако и системом који у њу уносимо, другим речима — циљем овога рада.

¹² Ј. Табак, *Prijedlog s i njegovi likovi sa i su*, Jezik, Godište III, 3, Zagreb 1955, str. 83—87.

¹³ А. Белић, ЈФ VIII, Београд 1928—29, стр. 143—145.

¹⁴ А. Белић, *Ibid.*, стр. 145.

¹⁵ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, I, стр. 143.

Утврђивање тога лингвистичког феномена, одн. тих феномена, у овоме тренутку само привидно може излазити из оквира синхроничког посматрања језика, или тачније — посматрања реализације лексеме **сз* у секвенци с другом лексемом. Реч је, иако ћемо наводити материјал који нам дају споменици од XIII в. и даље, не о утврђивању последица историјски локализованог процеса губљења полугласника, одн. вокализације његове¹⁶, него о специфичној пројекцији двеју етапа на апсолутни ниво, који ће бити прихватљив за комплетну лингвистику — дијакроничку, колико и на ону од које полазимо и чијим се средствима служимо, тј. синхроничку. Подршка у овоме нам је и поступак А. Sommerfelta, који је историјској лингвистици одрекао сваку могућност да егзистира без интеграције с другим наукама, а пре свега без употребе метода синхроничке лингвистике у утврђивању језичке структуре¹⁷.

б. Отуда, иако у навођењу примера из споменика идемо хронолошким редом, ни од каквог значаја није критеријум хронологије, па уместо њега уводимо три нова — „безвременска“ критеријума: А-критеријум — писани текст просте комуникативне обележености, В-критеријум — писани текст изразите стилске обележености¹⁸ и С-критеријум (корективни) — говорни језик дијалеката релевантних за књижевни језик.

А-критеријум: писани текст просте комуникативне обележености за нас је, природно условно схваћен, текст који узима-

¹⁶ „... poluglasnici su se (s i њ) izjednačili u zajedničkom srpskohrvatskom jeziku u jedan poluglasnik (d) koji se već u latiničkim zapisima beležio glasovima e ili i; u starim ćiriličkim spomenicima on se obeležava znakom њ, a ne s; tako da se u tome znaku može videti izgovor bliži e negoli o (dakle refleks zetskog govora, u kojem je i prva ćirilička kultura zasnovana)... Krajem XIII v. i početkom XIV v. nalazimo mesto њ — a: *va ime, danь = дьнь, дузань, dobitakь* i dr. ... Drugo je pitanje pod kojim se uslovima poluglasnik gubi u štok. spomenicima... On se gubio, verovatno, već u XI v., na kraju reči, u svim otvorenim slogovima, sem prvih slogova dvosložnih reči“ (А. Bелић, *Štokavski književni jezik*, Enciklopedija Jugoslavije 4, Zagreb MCMLX, str. 517).

¹⁷ А. Sommerfelt, *Le point de vue historique en linguistique*, Diachronic and Synchronic Aspects of Language, Gravenhage 1962, str. 80.

¹⁸ Проста комуникативна обележеност одн. необележеност или стилска обележеност за нас су термини чисте лингвистике: прва значи само бригу о минимуму потребном за комуникацију; стил — то је минимум + настојање да језички сигнал одговара норми датог момента, епохе.

мо из Рјечника JAZU и из Рјечника књижевних старина српских Ђ. Даничића (I—III, Graz—Austria 1962), и то онај текст чија је почетна временска одредница XIII в., а крајња временска одредница „потпуно изједначење основа књижевног језика“ које су Срби и Хрвати добили у Маретићевој Граматици и Броз—Ивековићевом речнику¹⁹. С обзиром на систем који је у наведеној граматици дат, јасно је да у овај тренутак иде и Вуков језик, који се — будући на преломној тачки развоја нашег књижевног језика — тиме интегрише и у почетну фазу модерног језика.

В-критеријум: писани текст изразите стилске обележености за нас је, опет условно и арбитрарно узето, текст у којем је лингвистички феномен о коме говоримо (а и уопште — сваки такав феномен) регулисан свесно, било у коме правцу, и то онај текст чија је почетна временска одредница — крајња одредница А-критеријума, а крајња, сасвим природно — неограничена. Пошто извор језичког материјала у већ одређеним границама апсолутно није битан за утврђивање феномена, могли смо узети било којег писца и било које дело, под условом да су дела којих се материјал пореди истог рода. Одлучили смо се за есејистику Исидоре Секулић и Оскара Давича.

С-критеријум: говорни језик, за који је најосновније узети кодификовани говорни језик — дијалекат или неки говор дијалекта који је релевантан за књижевни језик — и који ће нам служити као коректив вредности које се јављају у А- и В-критеријуму. Овај метод коректива није ни нов ни необичан. Преузимамо га од А. Sommerfelta, који дословно каже да студија говора (диј.) има велико преимућство — за историјско осветљење појаве, наравно — зато што омогућује уочавање одређених елемената језичких промена тако рећи у живом, што није могуће при студији књижевних језика²⁰.

7. А-критеријум: писани текстови простије комуникативне обележености изложићемо у вертикалној пројекцији од XIII до XIX в., узимајући у обзир да је — због примера типа *zъ bratom* (Mon.

¹⁹ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, I, Београд 1964, стр. 54.

²⁰ А. Sommerfelt, *Le point de vue historique en linguistique*, *Diachronic and Synchronic Aspects of Language*, Gravenhage 1962, стр. 74, исп. i 76 i d.

serb. 563), тј. због примера у којима налазимо фактичку асимилацију прве секвенце другој без обзира на графичко присуство полугласника, као и с обзиром на писање гласа *c* са полугласником или без њега (пример: *s gore*. Рјечник JAZU) у секвенцама где је стварна асимилација несумњива²¹, као и с обзиром на познату и дефинисану судбину полугласника у српскохрватском језику²², — сасвим сигурно да ту полугласника и у најновијој епоси није било. Такође, сасвим је ирелевантно што се у истој категорији дају примери различитих дијалекатских провенијенција. И то зато што их све (без обзира, дакле, на чакавску, кајавску или штокавску реализацију) дијахронички моменат односа **cъ* према постериорним формама своди на једну лексему у смислу супонирани апстракције која је дата у тзв. литерарном „надјезику“ свих словенских језика, у старословенском, а тиме и у општесловенском²³. Једновремено, исти материјал који нам дају Рјечник JAZU и Рјечник Ђ. Даничића изложимо и хоризонтално, по *ишћу секвенце* чији је први члан **cъ*. Постоје три могућа типа:

- a) секвенца где се **cъ* реализује као *c* [*с, ш, ж, з* и *ѝ*];
- b) секвенца где се **cъ* реализује као *ca* и
- c) секвенца где се **cъ* реализује као *ce, ci, cy, co, cъc, cis, cas, cъш, саш*.

Нека и ознаке тих хоризонталних секвенци, које ћемо давати у по једном или више примера, иако поменути речници наводе на стотине, буду а), b) и c), и у хоризонталном реду.

²¹ В. Hála о асимилацији, схватајући је као *константну* свих језика, па и словенских, каже: „Reciprocal influence of sounds in connected speech is manifested in the same manner as in the non—Slavonic languages... a) In the same way as anywhere else, there exists assimilation of voice: *cz pod strom, deset domu (potstrom, deseddomu)* (В. Hála, *The Slavonic Languages, Manual of Phonetics*, ed. by L. Kaiser, Amsterdam 1957, str. 308).

²² Тј. губили су се на крају речи и у отв. слоговима, сем првих слогова 2-слојних речи, већ у XI в., а крајем XIII и почетком XIV в. у дефинисаном „јаком“ положају налазимо већ место *ь* — *a* (А. Belić, *Štok. književni jezik*, Enciklopedija Jugoslavije, 4, 517).

²³ В. Рјечник JAZU, Sv. 60, Zagreb 1954, pod *s, sa, su*.

* Примери из Рјечника из књижевних *старица српских*, Ђ. Даничића, I—III, Graz — Austria 1962, под *cъ*, праер.

век	а-секвенца с [ѣ, ш, ж, з и ѣ]	б-секвенца са	с-секвенца се, си, су, со, със, сис, сас, съш, саи
XIII	с <i>кравевоѣмъ ѡчачишю</i> (М. 13)* <i>съ Реѣанотѣ</i> (Mon. serb. 11) <i>с полудне</i> (Spom. 5, 12)		<i>се онети</i> (Mon. serb. 36) <i>със вати</i> (Mon. serb. 32) <i>съѣ њими</i> (Mon. serb. 38) <i>съѣ њитѣ</i> (Mon. serb. 36)
XIV	<i>съ онога мѣста</i> (Mon. serb. 115) <i>Милоје з дѣтију . . . Ра-</i> <i>дет'ко с' братијомѣ</i> (Glasnik II, 12, 40) <i>съ synотѣ</i> (Glasnik II, 12, 2) <i>з дѣла</i> (Glasnik 15, 277) <i>Ranko sinovu i зъ бра-</i> <i>том</i> (Mon. serb. 563) <i>с Visitora</i> (Glasnik II, 12, 45) <i>з Dubrovnikомѣ</i> (М. 147)*	<i>са вѣдми мѣрами</i> (М. 104)* <i>са божѣмъ хошченѣмѣ</i> (М. 106)* <i>са свиѣм</i> (М. 106)*	<i>со отиѣ стран</i> (Starine 40, 178)
XV	<i>з Дрѣва</i> (Spom. srp. 1, 32) <i>с иѣнѣци</i> (Bernardin 38 b) <i>с gore</i> (Bernardin 9 b) <i>з greba</i> (Bern. 33 a) <i>з братију</i> (Starine 7, 105) <i>с ѡзога узрока</i> (М. 276)*	<i>са изабранѣми вла-</i> <i>стѣли</i> (М. 276)* <i>он са мноѣм jest</i> (Ber- nardin 20 a)	<i>со проѣѣиоѣм</i> (Mon. croat. 135) <i>дѣтиѣ с' ѣ' њими</i> (Sta- rine 23, 88) <i>си истиноѣм</i> (Mon. serb. 501) <i>су узрокоѣм</i> (Mon. serb. 500)
XVI	(s) <i>својими кмети</i> (Mon. croat. 5) <i>ако говори (s') ѣнѣвоѣ</i> (Starine 40, 193) <i>Тко примѣне (s) сега</i> <i>свѣта</i> (Starine 42, 181)	<i>Нигда не гѣне . . . зе-</i> <i>лен са бора</i> (Š. Men- ѣтиѣ 89) <i>са ѣалостју</i> (Starine 3, 264) <i>са иѣнѣци мојими</i> (Za- dar. lekc. 18 a)	<i>прѣзри се небѣсѣ</i> (Sta- rine 4, 84) <i>су иѣнѣци мојими</i> (N. Raћina 90 a)

* Обележени примери (*) су из Даничићевог Рјечника из књижевних сѣтарѣна срѣпских, I—III, Graz — Austria 1962.

век	а-секвенца <i>c</i> [џ, ш, ж, з и ѝ]	б-секвенца <i>са</i>	с-секвенца <i>се, си, су, со, сѣс, сис, сас, сви, саш</i>
XVI	<p>Ogañ z grada (Starine 3, 241)</p> <p>(s) <i>Stipanom</i> (Zad. lekc. 4 a)</p> <p>tvoje (s) <i>strane</i> (N. Rañina 28 b)</p> <p><i>s tebe</i> (Š. Menč. 291)</p> <p><i>s istoči</i> (Š. Menč. 7)</p> <p>(s) <i>Zapada</i> (Pelegri- nović 183)</p> <p><i>s trpeze</i> (M. Držić 258)</p> <p><i>z' ženami</i> (Zbor. 18 a)</p>	<p><i>sa vrela tve rike ju- vene</i> (D. Rañina 160 a)</p> <p><i>sa svih strana</i> (Vetra- nić 1, 16)</p> <p><i>sa brig bela devojka</i> (Hektorović 22)</p>	
XVII	<p>š <i>nega</i> (Divković bes. 30 a)</p> <p><i>z grešnici</i> (Divković nauk 50 a)</p> <p><i>s trpeze</i> (Divković bes. 227 a)</p> <p><i>s Amonom</i> (Divk. 549 b)</p> <p>ž <i>nega</i> (Glavinić cvit. 86 a)</p> <p><i>z nebes</i> (Glavinić čet. posl. 32)</p> <p><i>s neba</i> (Ġ. V. Bunić 11)</p> <p><i>s' сваке</i> strane (Gundulić 408)</p> <p><i>s dubrovačke</i> pokrajine (Gundulić 276)</p> <p>š <i>nega</i> (Radnić 5b)</p>	<p><i>sa zla</i> na dobro (Div- ković 44 a)</p> <p>Tko stoji <i>sa vuci</i> (Ba- raković vila 232)</p> <p><i>sa svijeh</i> strana (Gundulić 472)</p> <p><i>sa svijeh</i> strana (Ġ. Palmotić 3, 10)</p> <p><i>sa zla</i> na gore (Rad- nić 270 a)</p> <p><i>sa anđeli</i> (Divković nauk 77 b)</p>	<p><i>so očitnici</i> (Divković nauk 50 b)</p> <p><i>so ovoga</i> svijeta (Div- ković nauk 50 b)</p> <p><i>su ufañem</i> (Divković nauk 2)</p> <p><i>so oblaka</i> (Divković čud. 111)</p> <p><i>si Isusom</i> (Divković nauk 2)</p> <p><i>su čavlim</i> (Ġ. V. Bunić 32)</p>
XVII- XVIII	<p>molimo <i>z božje</i> strane (Glasnik II, 3, 113, 114 i 160)</p>	<p>ili ćemo <i>sa burgeri</i> (Glasnik II, 3, 97)</p>	
XVIII	<p><i>s' sebe</i> (Kadžić 230)</p> <p><i>s ovoga</i> (Parčić 92)</p> <p><i>s' stola</i> (Kavañin 253 a)</p> <p><i>s kopna</i> i <i>s mora</i> (Kavañ. 320 b)</p>	<p>potisnuti <i>sa puta</i> pra- voga (Vitalić ist. 467)</p> <p>Tja <i>sa dna</i> doli (Vi- talić ist. 423)</p>	<p>da cesar <i>sas svojim</i> Grcim primi jedin- stvo (Pejkić 61)</p> <p>spade <i>si nih</i> guba (Rosa 123 b)</p>

вск	а-секвенца с [џ, ш, ж, з и ѝ]	б-секвенца са	с-секвенца се, си, су, со, със, сис, сас, сви, саш
XVIII	<p><i>s čete</i> (Kačić razg. 269)</p> <p>(s) <i>sebe</i> (Kačić 155 a)</p> <p>Skoči (s) <i>svoga</i> koña (Kačić 135)</p> <p><i>s svake</i> strane (Sor-kočević 575 b)</p> <p>živi (sa) <i>ženom</i> (Banovac razg. 108)</p> <p>š <i>nima</i> (M. A. Rejković sat. 12)</p> <p>š <i>nih</i> (J. S. Rejković 179)</p> <p><i>s puta</i> (M. A. Rejković, sat. 6)</p> <p><i>s ruke</i> (Orfelin 123)</p>	<p>Morete otići <i>sa zemlje</i> (Lastrić svetn. 76 a)</p> <p><i>Sa zla</i> na gorje (Tomiković 233)</p> <p>Izvadi <i>sa sredine</i> bureta vina (Orfelin 94)</p>	
XIX	<p>preminuo <i>s svijeta</i> (Kanavelić Ivan 167)</p> <p>oborio <i>nih s prijestolja</i> (Kanavelić dubr. 12)</p> <p><i>s puta s kravom</i> (Pravdonoša 31)</p> <p>š <i>nega</i> odijelo (nar. pj. Vuk 1, 546)</p> <p>spoja <i>s desne</i> strane (Vuk dan. 1, 37)</p> <p>Pasti <i>s koña</i> na margarca (Vuk dan. 2, 3)</p> <p>Dođu <i>s pazara</i> (Lubiša prip. 243)</p>	<p>krenuo <i>sa Zubacah</i> (Osvetn. 2, 45)</p> <p><i>sa jezera</i> i <i>sa Bora</i> (Osvetn. 3, 122)</p> <p><i>sa sedam</i> zemalja (Nar. pjes. Vila 97 — 1866)</p> <p><i>sa grla</i> (Vuk, 4, 4)</p> <p><i>sa dna</i> (Nar. pjes. Vuk 3, 412)</p> <p>Puče jedna puška <i>sa Stijene</i> (Vuk 4, 123)</p>	<p><i>sas njegovim</i> ljudma (Djelovod. prot. 21)</p> <p>i <i>sa š nime</i> bane Milutine (Nar. pj. Vuk 2, 171)</p>

8. В-кријџеријум дефинисали смо напред као писани текст изразите стилске обележености. Под термином *изразитија сцилска обележеност* може се разумети само лингвистички феномен комплексног пишевог односа према језичкој норми, што укључује и активан однос његов и према традицији и према иновационим процесима. Наравно, тај феномен је временски одређен јер се јавља само на одређеном степену општег развјатка односа писца према *уиврђеним* граматичким системима. Тај степен одредили

смо напред (т. б): почетна временска одредница В-критеријума је она коју модерна нормативна граматика утврђује као „потпуно изједначење основа књижевног језика“, а то је — како се јасно прецизира у тој нормативној граматици — тренутак када су Срби и Хрвати добили Маретићеву Граматику и Броз—Ивековићев речник²⁴. Разумљиво је да у тај преломни тренутак иде и Вуков језик, који је и стварни предмет система који Маретић поставља.

9. Као и уопште када се ради егзактним методом, и у лингвистици присутан је моменат експеримента, па феномен реализације секвенце *c/ca* + N испитујемо и у оквиру В-критеријума арбитражним поступком. Узимамо, тј., необавезно језик двају писаца из периода који спада у дефинисани В-критеријум. И то језик двају писаца којих се приступ језичкој материји *сигурно* разликује. С једне стране је Исидора Секулић, чији је однос према језичкој норми до крајности изграђен и која је изванредно „осетљива за реч и израз“²⁵ управо у смислу консеквентног традиционализма најлитерарније природе. С друге стране је језик Оскара Давича, писца коме се потпуно исти атрибут осетљивости за реч и израз мора приписати као неоспорна чињеница, али у смислу управо супротном осећању за поштовање традиционалног и консеквентно литерарног. Другим речима, с друге стране је језик коме је много ближа *говорна* реализација. Природно, а то смо већ и рекли, узимамо за оба писца једнак контекст у смислу књижевног рода — есеј, одн. нормалну писану комуникацију, у смислу категорије—термина језичког стила. У *својим* историјским оквирима таква је комуникација *ио вредности*, која је за поређење потребна, једнака писаном тексту просте комуникативне обележености (А-критеријум), без обзира на то што материјал приказан у групи А-критеријума потиче из разноликог текста. Ово није потребно доказивати ако прихватимо дијалектичке поставке историјског односа различитих квалитета, како их Ф. Енгелс примењује и уопште и у

²⁴ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, I, Београд 1964, стр. 54.

²⁵ А. Белић, *Босански језик или стил*, НЈ V, св. 3, Београд 1936, стр. 66, 67—68.

егзактним наукама²⁶, а ми овде, у исто тако егзактно схваћеној лингвистици, тј. ако прихватимо, *mutatis mutandis*, поставку да су два квалитета привидно различна са синхроничког гледишта, смештени у своје историјске услове, у суштини идентични.

10. Сто странице текста Исидоре Секулић *Из сѝраних књижевности*²⁷, који ћемо уз примере скраћено бележити знаком С и бројем странице где се пример налази, показује следеће:

1) Секвенца *c/ca* + N јавља се (с инструменталом и генитивом, наравно) 131 пут.

2) У томе броју први члан секвенце, предлог реализује се у облику без непостојаног *a* 46 пута, што чини 35% или око 1/3 од укупног броја примера где се, историјски узето*, јавља могућност двојачке реализације.

3) Поменутих 46 примера секвенце (*c* + N) јављају се у следећим позицијама:

a) у секвенци чији други члан почиње вокалом — 6 пута:

Упада жалосно, *с оружјем* (С, 26). — Од које је лозе *с очеве...* стране (С, 35). — *С оне* стране (С, 35). — Измирење *с удесом* (С, 35). — *С аугирима* (С, 30). — *С Аугустином* (С, 58);

b) у секвенци чији други члан почиње звучним сугласницима — 9 пута:

С друге стране (С, 35, 44, 45, 55², 60). — Склони ми *с гроба* бршљан (С, 28). — Аугустин је у дијалогу *с Богом* (С, 67);

c) у секвенци чији други члан почиње безвучним сугласницима — 14 пута:

С ѝим (С, 48, 51², 63, 69). — Вера у сједињење Христа *с човеком* (С, 56). — *С ѝуѝа* *с којег* (С, 31). — *С колена* на колена (С, 42). — Да кости моје *с ѝредачким* дођу (С, 37). — *С ѝоносом* (С, 35). — *С ѝебе* (С, 29). — *С ѝојмом* (С, 53). — *С ѝиѝама* (С, 73);

²⁶ Ф. Енгелс, *Дијалектика ѝрироде*, Београд 1951, стр. 239—240, 305—306.

²⁷ И. Секулић, *Из сѝраних књижевности*, I, МС Нови Сад 1962, странице за експериментат: 7—82.

* што не значи никако и етимолошки с обзиром на познату чињеницу да се та два појма не могу изједначавати, не могу бити идентични.

d) у секвенци чији други члан почиње сонантима — 17 пута:

С нама (С, 8). — *С њим* (С, 22). — *С једне стране* (С, 44, 45², 55). — *Био с малим задовољан* (С, 41). — *С разумом* (С, 40). — *Али с разлогом* (С, 34). — *С ловором у руци* (С, 30). — *С мојом сени* (С, 37). — *И с мајтерине стране* (С, 35). — *И једини се с мајтеријом* (С, 54). — *И с њима* (С, 55). — *Часове проведене с мајком* (С, 66²). — *С необичном благошћу* (С, 67).

4) У наведеном броју од 131-ог примера секвенце *c/sa* + N први члан, предлог, реализује се у облику *sa*, тј. с непостојаним *a* 85 пута, што чини 65% или око 2/3 од укупног броја примера где се, у историјском (што, како рекосмо, није идентично са етимолошким) смислу, јавља могућност двојаке реализације.

Поменутих 85 примера секвенце (*sa* + N) јављају се у следећим позицијама:

a) у секвенци чији други, номенски члан почиње вокалом — 16 пута:

Али са узбуђеном жељом (С, 8). — *Са елегијом* (С, 20). — *Са усјехом* (С, 24). — *Са оригиналом* (С, 46²). — *Са оштровном жаоком* (С, 45). — *Са осећањем* (С, 43). — *Са исјом примишљу* (С, 39). — *Са овом религијом* (С, 37). — *Са осудном урном* (С, 34). — *Са онога света* (С, 27). — *Са очајањем* (С, 59). — *Са оријентално-окциденталним* (С, 69). — *Са олигарима* (С, 69). — *Са Арабљанима* (С, 69). — *Са арајског* (С, 71);

b) у секвенци чији следећи, номенски (N) — како га условно називамо — члан почиње звучним сугласником — 5 пута:

Заједно са Брујом (С, 14). — *Са грађансјвом* (С, 15). — *Са гордог свог богатства* (С, 25). — *Са досћа муке* (С, 64²);

c) у секвенци чији следећи, номенски, члан почиње безвучним сугласницима — 18 пута:

Са њоенијом (С, 31). — *Са Хрисјом* (С, 45, 58). — *Са црквом* (С, 64²). — *Очигледно са њримишљу* (С, 39). — *Отац са њреданошћу мајке* (С, 36). — *Са Клеоџајром* (С, 31). — *Са њајриојским* (С, 28). — *Са њенденцијом* (С, 51). — *Са*

којим (С, 52). — *Са ѿланейом* (С, 57). — *Са Хришићансѿвом* (С, 64). — *Са ѿемѿраменѿима* (С, 69). — *Са ѿешким задатком* (С, 70). — *Са конойцем* (С, 77). — *Са којом* (С, 82). — *Са Паулом* (С, 33);

d) у секвенци чији номенски члан почиње фрикативним сугласником (*с, з, ш и ж*) — 19 пута:

Са својом (С, 16, 28, 55²). — *Са својим* (С, 34, 45, 51, 69). — *И са сазнањима* (С, 65). — *Са свима слојевима* (С, 57). — *Са смејом* за сва сујевеља (С, 51). — *Са Скрибонијем* (С, 33). — *Са скривеним значењем* (С, 82). — *Са случајевима жена* (С, 36). — *Јунак са сѿадиона* (С, 41). — *Са сѿоичким миром* (С, 32). — *Са заслугама* (С, 32). — *Са заисѿа елегичним песмама* (С, 20);

e) у секвенци чији други члан почиње неким од сонаната — 27 пута:

Са више (С, 18, 27, 74). — *Са високим* (С, 30). — *Са врло* (С, 36). — *Са једним* (С, 34). — *Са ликом мојим* (С, 36). — *Са мном* (С, 26²). — *Са много* (С, 40, 59, 81). — *Са моменѿима блуди* (С, 80). — *Са многим* (С, 10, 40). — *Са мало* (С, 27). — *Са немирима* (С, 62). — *Са неизлечивим страхом од греха* (С, 56). — *У вези са неким текстовима* (С, 52). — *Са нейоѿребним понављањима* (С, 45—46²). — *Са неком росном светлошћу* (С, 8). — *Са раскошним својим метрима* (С, 45). — *Са римским мушким држањем* (С, 30). — *Са раиѿрканим речима* (С, 44).

Већ овде, пре него што се материјал ексцерпиран из есеја ова два писца упореди, треба рећи да је логична последица дефиниције В-критеријума и у томе што се из поређења искључује материјал у коме реализација првог члана секвенце (тј. његовог двојаког облика) није факултативна, иако тај материјал, тј. *са мном* и *са + с, з, ш, ж*, где је појава непостојаног *а* у посматраној секвенци обавезна, овде наводимо зато што представља чињеницу категорије о којој расправљамо. Такође, с обзиром на историјско у дијалектичком смислу схватање исте дефиниције, која мора признавати еволутивно настајање феномена и његово прихватање као свршеног факта од стране језичке свести појединца,

увек историјски одређеног, — јасно је и зашто реализација секвенце **c* + *N*[*c*, *з*, *ш*, *ж*] уопште не постоји.

11. Сто страница текста Оскара Давича *Поезија и оијори*²⁸, који ћемо уз ексцерпиране примере скраћено обележавати знаком Д и бројем странице с које се узима, показује следеће:

1) Секвенца *c/ca* + *N* јавља се укупно 145 пута.

2) У томе броју предлошки члан секвенце реализује се у облику без непостојаног *a* 94 пута, што чини 64,8% или око 2/3 од укупног броја примера где се јавља, историјски схваћена, могућност двојаке реализације.

3) Поменута 94 примера секвенце (*c* + *N*) јављају се — да се послужимо истом категоризацијом, одн. критеријумом дистрибуције према првој фонеми *N* - члана секвенце — у следећим позицијама:

а) у секвенци чији други, именски члан почиње вокалом — 17 пута:

С оне (Д, 6, 95³). — *С ове* (Д, 95³). — *С оружјем ока* (Д, 13). — *Сухом* на пулсу света (Д, 13). — *С истом* страшћу (Д, 17). — Тако стоји *с амбицијама* (Д, 19). — Слушалац *с укусом* (Д, 41). — *С антиагонистичким* реалностима (Д, 44). — *С огуљеном* главом (Д, 49). — *С оном* интелигенцијом (Д, 90). — *Живимо с Ахилом* (Д, 92). — *С истим* правом (Д, 94). — *Има их с обе стране* (Д, 95). — *Не сметнем с ума* (Д, 107);

б) у секвенци чији номенски члан почиње каквим било звучним сугласником — 12 пута:

С белим завојем (Д, 5). — *С девојком* (Д, 13, 45). — *Коллица с бебом* (Д, 18). — *С гитаром* (Д, 32). — *С друге ситране* (Д, 39). — *С друговима* (Д, 45, 92). — *С два бока* (Д, 45). — *С догматизмом* (Д, 86). — *Држи корак с брзином* развитака (Д, 98);

с) у секвенци чији други по реду члан почиње каквим било безвучним сугласником — 26 пута:

С којим (Д, 86, 107). — *С ким* (Д, 104). — *С којима* (Д, 96—97). — *С које год стране* (Д, 96). — *С којом* (Д, 55). —

²⁸ О. Давичо, *Поезија и оијори*, Ново поколење — Београд 1952, стр. 1—110.

— *С њесницама* (Д, 70). — *С њоносом* (Д, 18). — *С њрошлим* (Д, 20). — Улази *с њрве* у суштину (Д, 30). — Да се она већ *сѡрве** свидела и старом (Д, 71). — *С њочейка* (Д, 58). — Не може *с њика* да пронађе (Д, 59). — *С њролећима* (Д, 63²). — *С њошћовањем* (Д, 73). — Одвлаче живот *с њуша* (Д, 85). — *С њим* (сталним дрхтањем) (Д, 18, 59²). — Настаје *с њренушком* (Д, 90). — *С њадањим* карактерима (Д, 84). — *С ње* плоче (Д, 55). — *С њешкоћама* (Д, 62). — *С њенгела* месарнице (Д, 49). — *С њейворосѡруким* ђоном (Д, 18). — *С њеликом* (Д, 27); d) у секвенци чији други, именски члан почиње сонантима — 39 пута:

С више (Д, 22, 38, 55, 62). — *С вером* у човека (Д, 82). — *С једнима* (Д, 97). — Превод *с језика* бића (Д, 19). — Крв *с лица* и руку (Д, 45). — Питање свог леба и *слеба*** (Д, 60). — *С љубављу* (Д, 63). — *С људима* (Д, 92). — *С људском* свешћу (Д, 21). — Била је *с мужем* (Д, 104). — Лепота *с милион* лица (Д, 85). — *С моралом* барске дамуше (Д, 67). — *С најкрућом* законитошћу (Д, 15). — *С ногом* у гробу (Д, 10). — *С невременом* (Д, 40). — *С нейријашељем* (Д, 64). — *С нешто* уморним изразом (Д, 72). — *С нејоверењем* (Д, 82). — *С најмање* предрасуда (Д, 86). — *С незнатим* (Д, 108⁴). — *С њима* (Д, 9, 61, 63, 92, 109). — *С њиховим* (Д, 38²). — *С њеним* (Д, 14): — *С њом* (Д, 75). — *С њим* (Д, 106). — У поступку *с робовима* (Д, 68). — Не силази гроги *с ринга* (Д, 55). — *С рајних* плаката (Д, 16). — Скида траље *с речи* (Д, 17).

4) У напред наведеном броју од 145 примера секвенце коју обележавамо са *с/са* + N, предлог се реализује у облику *са*, тј. с непостојаним *а* 51 пут, што чини 35,2% или око 1/3 од укупног броја примера с историјским потенцијалом двојачке реализације.

Дистрибуцију ове *са*-реализације приказаћемо помоћу истих позиционих критеријума, тј. у односу на прву фонему наредног

* Адвербијализација је морфолошки обележена, тј. секвенца је лексикализована, а пример је, с гледишта комуникације, већ идентичан непосредно претходном (Д, 30).

** Промена значења (потпуно задовољење комуникативног минимума!) морфолошки је обележена, тј. секвенца је лексикализована.

дела секвенце. Наведени број примера предлога *са*, дакле, јавља се на следећи начин:

а) У секвенци чији номенски члан почиње неким од самогласника — 2 пута:

Немају видљиве везе *са оном* у којој се акција инкарнирала (Д, 14). — Не бити *са истином* (Д, 97).

Поред ових, као карактеристичан пример јасне намере пишчеве да раздвоји делове секвенце (*c/ca* + N) управо употребом *са-реализације*, а што је за нас доказ више да је пишчева језичка свест ово средство схватила као морфодистинкцију на нивоу секвенце, појављују се два примера везе овог предлога са страним изразима:

Са ewig weibliche? *Са „roseau pensant“?* (Д, 39) — један са самогласничким почетком другог дела секвенце, а други са сугласничким тим делом (в. и Језик, III, 3, стр. 86).

б) У секвенци чији следећи, именски члан почиње каквим звучним сугласником предлог *са* јавља се 3 пута:

На површину *са дна* (Д, 58). — *Са дужностима* (Д, 85). — Бити увек *са другима* (Д, 97).

в) У секвенци чији други, именски члан почиње каквим безвучним сугласником предлог *са* јавља се 10 пута:

Са које се одбацује (Д, 15). — *Са којом* (Д, 16). — *Са йровалничке* (Д, 6). — *Са йрозора* (Д, 12). — *Са йесмама* (Д, 36). — *Са шенденцијом* (Д, 93^а). — Него *са шла vivere* (Д, 90). — *Са шри* димензије (Д, 96). — *Са четирдесетосмашких* барикада (Д, 55).

д) Потпуно нормална *са-реализација* дате секвенце јавља се у 25 примера где се предлог налази испред фрикативних сугласника (*с, з, ш, ж*);

Са завесом (Д, 5). — *Са захтевом* (Д, 60). — *Са зверима* (Д, 83). — *Са заблудама* (Д, 85). — *Са земљом* (Д, 94, 105). — *Са себе* (Д, 22). — *Са сенкама* (Д, 106). — *Са слабостима* (Д, 104). — *Са сифрујом* (Д, 95). — *Са сјајалишћа* (Д, 90). — *Са светом* (Д, 85). — *Са силама* (Д, 85). — *Са сјасоносним* (Д, 61). — *Са сјубом* (Д, 21). — *Са свима* (Д, 47). — *Са свим*

својим (Д, 104). — *Са својим* (Д, 76). — *Са својих* (Д, 64—65). —
— *Са својима* (Д, 17). — *Са собом* (Д, 39, 43, 95, 106). —
— *Са шармом* (Д, 38).

е) У секвенци чији други именски члан почиње било којим од сонаната предлошки члан њен *са* појављује се 11 пута:

Са више (Д, 22). — *Са језика* стварности (Д, 89). — Компромис *са лажју* (Д, 51). — Скида ферецу *са лица* дана (Д, 108). — *Са тлихтиј* монархијом (Д, 100). — *Са мање* (Д, 22). —
— *Са мукама* лепоте (Д, 56). — *Са најрсле* плоче (Д, 55). —
— *Са нужношћима* (Д, 85). — *Са његовим* еланима (Д, 93).

12. Из изнетог материјала, у поређењу реализације историјски потенцијалне секвенце *с/са* + N код ова два писца, уз нужну напомену да се реализација секвенце *са* + N [*с, з, ш, ж*], као год и реализација *са* *мног*, понаша као неутрална количина (в. крај т. 10 овог рада), може се видети да је доминантна тенденција у језику Исидоре Секулић реализација у којој се јавља непостојано *а*, док је у језику Оскара Давича доминантна реализација у којој непостојано *а* није присутно. Код првог писца, у истом броју примера, секвенца *са* + N чини 65% или око 2/3 од укупног броја примера. Код другог писца секвенца *са* + N чини 35, 2% или око 1/3 од укупног броја примера.

Нарочито је упадљива разлика између двеју доминантних тенденција у употреби секвенце *с/са* + N у овим случајевима где N-члан секвенце почиње самогласником. Пошто овај феномен, и због удаљености од принципа етимолошке реализације у дијахроничном смислу и због свевременског, дакле, квалитативног негирања његовог, тј. негирања тог принципа, — узимамо као *кулминациону тачку раздвајања говорне и књижевне регулације* употребе овог предлога с непостојаним *а* или без њега, закључићемо следеће:

а) У датом тексту И. Секулић секвенца *с* + N [*вокал*] појављује се 6 пута, одн. она је заступљена са 27,3% док се секвенца *са* + N [*вокал*] појављује 16 пута, одн. она је заступљена са 72,7% у тој позицији.

б) У датом тексту О. Давича секвенца *с* + N [*вокал*] појављује се 17 пута, одн. она је заступљена са 89,5% примера, док се секвенца *са* + N [*вокал*] појављује 2 пута, одн. она је заступљена са свега 10,5% примера у датој позицији.

Као што се види, однос је управо обрнут, не само у поређењу свих историјских могућних случајева позиционе условљености предлога c или sa (код И. Секулић однос се може исказати као $c + N : sa + N = 1/3 : 2/3$, а код О. Давича као $c + N : sa + N = 2/3 : 1/3$), него и у примерима где се аутоматска или свесна реакција писца на захтев да овако или онако одговори на *говору* или *литерарну* регулацију овог језичког феномена најинтензивније намеће. И. Секулић, и иначе носилац традиционалног литерарног језичког израза, опредељује се за другу — литерарну регулацију. О. Давичо, и иначе новатор и иноватор литерарног израза, опредељује се за прву — говорну регулацију.

13. *С-кријеријум (корективни)*: говорни језик просте комуникативне обележености. Представник његов, рекли смо напред, јесте забележени материјал говора релевантних за књижевни језик, који узимамо, по методу А. Sommerfelta²⁹, као најсфикаснији коректив у утврђивању категорија књижевног језика, било кога, па и овога који смо напред изнели.

Ако у синхронички схваћен план говорне метерије ове врсте поставимо хоризонталну пројекцију напред обележену као *a-*, *b-* и *c-*секвенца, тј. те секвенце као типове реализације предлошко-именске секвенце, сасвим је лако пратити главне правце посматраног феномена.

1) У материјалу који за говор источне Херцеговине — а тај говор, нешто и проширен, поред говора Пиве и Дробњака, узећемо условно и за овај тренутак као релевантан за књижевни језик — А. Пецо³⁰ као најчешћи тип наводи примере који иду, истина, у тип *a-* и *b-*секвенце, по критеријуму јављања непостојаног *a*, али који се, по критеријуму везивања делова секвенце, у апсолутном смислу ипак своде на тип *a-*секвенце, тј. на тип за који је битна особина интеграција двају елемената говорне секвенце чија је апстракција $s/sa + N$. Ова је интеграција делова секвенце двојака:

а) као реализација $c + N$, са овим асимилативним процесима: $c_{\text{ийјем}}$, $c_{\text{днјем}}$, $c_{\text{ндшџм}}$, $c_{\text{днјм}}$, $ш_{\text{њџм}}$ и

²⁹ А. Sommerfelt, Наведено дело, стр. 74.

³⁰ А. Пецо, *Говор источне Херцеговине*, СДЗБ XIV, 1, Београд 1964, стр. 36.

b) као и уопште у новоштокавским говорима који преносе акценат, као реализација $s\grave{a}/c\grave{a} + N$ (тј. као интеграција остварена преношењем акцента и чувањем тога a с једним од два означена акцента): $s\grave{a}$ иијем, $s\grave{a}$ иеи кбѣа, $s\grave{a}$ десеи рана.

А. Пецо даје такође материјал у којем се „уз бројеве и замјенице које почињу сугласником“ јавља предлог *су*. И овде је акценат најчешће (с врло мало изузетака) пренет на предлог, па су тиме, дакле, два члана секвенце интегрисана ($s\grave{u}$ иим, $s\grave{u}$ чијем ћу, $e\grave{u}$ нима, $s\grave{u}$ ири, $s\grave{u}$ седам, $s\grave{u}$ мандаром), иако материјал, због појаве *су*, привидно, а у дијахроничној пројекцији и стварно, иде у тип *с*-секвенце.

2) Ова нам се два типа интеграције делова секвенце територијално проширују и помоћу материјала који даје Д. Вушовић³¹. Он, истина, не бележи акценат на овим примерима, али се преношење и у овоме говору врши, па имамо:

а) интеграцију секвенце типа $s + N$: s једног динара, s маме, s очима, s ни, s Марком, s ним, s лијетим, s овим, s оноликим и

б) интеграцију секвенце типа $s\grave{a}/c\grave{a}$, $s\grave{u}/c\grave{u}$, $s\grave{o}/c\grave{o} + N$: $s\grave{a}$ илужицом, $s\grave{u}$ два каша, $s\grave{u}$ иеи људи, $s\grave{u}$ десеи, $s\grave{u}$ чим, $s\grave{o}$ иим (: *со воликим < со оволиким*).

Имамо, дакле, а) интеграцију секвенце, чији је — за ове прилике апстрактни, у језичкој свести — облик $s/sa + N$, спајањем сугласника првог члана са другим делом секвенце и б) интеграцију секвенце реализацијом проклитичког односа у смислу преношења акцента, тј. интеграцију која захваљујући тој типичној новоштокавској (херцеговачкој) прозодијској особини може остварити, и поред присуства непостојаног a , врло велики број морфофонемско-економичних — као би рекао Ch. Hockett — ситуација, с обзиром на то да се преношење акцента може вршити, прво, са сваке једносложне речи — члана секвенце коју испитујемо, и, друго, са сваке вишесложне речи која има (") и (^) акценат.

³¹ Д. Вушовић, *Диалекти источне Херцеговине*, СДЗБ III, Београд 1927, стр. 12 и 67.

3) Потпуно исту тенденцију налазимо у материјалу проф. Ј. Вуковића³², који, узимајући као нормалну предлошку реализацију *c/ca*, наводи примере које ми тумачимо као:

а) интеграцију секвенце типа *c + N*, с нормалним појавама процеса асимилације: *c* ножом, *c* двом *секиром*, *c* двием, *c* мјестима, *c* шћобом, *c* додмаћијем и

б) интеграцију секвенце типа *ca/ca*, *cy/cy* + *N* у примерима: *cy* десет, *cy* седморо, *cy* неколико.

14. Напред смо истакли да нам је *S*-критеријум, тј. говорни језик просте комуникативне обележености, коректив-мерило за утврђивање правца развоја реализације *c/ca* у секвенци с падежним обликом (*N*). У томе је језику, како смо управо видели, доминантна тенденција интеграције чланова предлошко-именске секвенце (*c/ca* + *N*) било путем стапања предлога у облику *c* са наредном речју, при чему су присутни сви елементи асимилационих процеса, било путем проклитичког везивања чиниоца *ca*, везивања у коме је, наравно, основни фактор обавезно преношење акцента на непостојано *a* у предлогу. Пошто су *c* једне стране народни говори новоштокавског типа с обавезним преношењем акцента, док су *c* друге — књижевни говори слободнијих, отворенијих тенденција, који су ослобођени те обавезне црте³³, сасвим је јасан закључак да вредности, узмимо, апстрактне (оне која се налази у језичкој свести) секвенце *s/sa tim* има могућност двојаке реализације: једне у којој ће она бити интегрална секвенца *c* шћим/*ca* шћим и друге реализације у којој ће она бити двочлана секвенца *ca* шћим. У првоме случају, било где се јавила (дакле и код писца), она ће бити представник *говорне регулације* употребе једног или другог облика предлога, у другом — она ће бити представник *књижевне регулације* те употребе. Наравно, зато смо баш наведени пример приказали, то се односи увек на случајеве који имају могућност факултативне реализације, што истичемо онда кад говоримо о комуникативном књижевном језику. За *један* језик, ако се то ви-

³² Ј. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ XVII, Београд 1938—1939, стр. 64, 83 и 102.

³³ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, I, Београд 1964, стр. 161—162.

ди у писаном језику, који је — да нарочито истакнемо — овде наш предмет, то су, дакле, две тенденције опозитне једна другој.

У писаном језику обе комуникативне, и просте и стилске, обележености, тј. и у језику А-критеријума и у језику В-критеријума, оне су присутне, обе, као што смо то видели, на три начина које смо обележили знацима *a-*, *b-* и *c-секвенца*, који означавају: а) интеграцију или инкорпорацију (и у екстремном случају лексикализацију ако се значење мења) чланова дате секвенце; б) аутономију чланова секвенце или декорпорацију изведену литерарним средством (*ca*) на одређеном степену дијахроничног развитка, средством које је за језичку свест писца готов факат језичко-литерарне природе и с) аутономију или декорпорацију чланова секвенце изведену говорним средствима, која у књижевном језику модерне епохе није више присутна.

III

15. Распоред по типу на *a-*, *b-* и *c-секвенцу*, какав смо напред дали, говорећи прво о материјалу А-критеријума (в. т. 7), обавезује нас и на једно појмовно-терминолошко објашњење, које је одлучујуће за закључке који се о овом језичком феномену, тј. о употреби предлога *c/ca* у савременом књижевном језику могу доносити, а од којих смо пошли истичући да је у аморфну дефиницију граматичара чији је предмет ова појава потребно унети одређеније стварне и терминолошке категорије (в. т. 3). У тип *c-секвенце* ставили смо примере у којима се **sъ* (или *s/sa* + N-апстракција савременог књижевног језика и говора релевантних за тај језик, у нашој терминологији, условној, наравно) реализује у облицима *се*, *си*, *со*, *сос*, *су*, *свс*, *сис*, *свш*, *саш*. У Рјечнику JAZU за њих се каже да су то Ликови сталних облика *са* и *су* „који су се асимилirали s vokalom идуће riječi“³⁴,

³⁴ „Osim stalnih oblika *sa*, *su* dolaze i likovi koji su se асимилirali s vokalom идуће riječi: *su* ispred *u* (*su* *uzrokom*. Mon. serb. 500), *si* ispred *i* (*si* *istinom*. Mon. serb. 501) i *se* ispred *o* (*se* *onemi*. Mon. serb. 36); Daničić navodi te primere u svom rječniku i каже за njih, да су „pisarska griješka“, no to nalazimo i drugdje dosta često, bilo prijedlog s genitivom ili s instrumentalom; tako ima u liku *so* u Vrbničkom zbornom zakonu 1487 g.: *Kada bismo pošli so prošešionom* (Mon. croat. 135);

па се затим наводе и ти примери (као: *su izgrokom*, Mon. serb. 500; *si istinom*. Mon. serb. 501 и сл.) и даље асимилирани примери са удвострученим предлогом, о којима ћемо нешто рећи ниже. То објашњење, које даје Рјечник, апсолутно је и доказано тамо, тачно и прецизно изражено и ми га прихватамо као дијахроничку фонетску категорију без које се не може научно оперисати у даљим анализама.

Само, на другом нивоу, на нивоу синхроничком и на нивоу односа двају лексичких елемената у једној предлошко-именској секвенци, и у светлости морфофонемске економичности, примењене овде на секвенцу, ова несумњиво историјска фонетска појава добива и друкчији лик. Тај феномен, а он је, видећемо, битан као реализација двеју тенденција које припадају различитим језицима — строго узевши, наравно — говорном и писаном, тзв. асимилацију с вокалом идуће речи ја управо, сматрам, условно речено, дисимилацијом у смислу коришћења *резултата* асимилације у *диференцијалне сврхе*. По нама, резултат асимилације у фонетском смислу (*sъ + i... > si*) управо се претвара у своју не номиналну, већ стварну негацију — у *дисимилацију*, нешто друкчијег квалитета у односу на ону која се узима као фонетска појава, под којим условним термином разумемо оптерећивање првог процеса (асимилација) елементом који служи за одржање морфодистинкције, тј., овде — разликовања лексема.

Потпуно исти процес, рекли бисмо квалитативне, дијалектичке негације асимилације с преласком у напред дефинисани тип дисимилације још очигледније је потврђен, мислимо, примерима са тзв. удвострученим предлозима *sac* (*сѣс*), који се јављају и у ликовима *саи* и *сис*, наравно не у данашњем нормализованом и нормативизираном, књижевном језику, него у писаним споменицима и у неким дијалектима³⁵, чија су релевантна

у *Žićima otaca* (Starine 40, 178): *so omih stran*; у *Divkovića: uprav gre k Višnjemu so oružjem u ruci* (nauk 2, 82), *skoči so oblaka* (čud. 111), *so ovijem darom* (nauk 2, 293) и многи други; у лику *si: si Isusom* (Divković nauk 2), *spade si nih guba* (Rosa 123 b); у лику *su: su ufanjem* (Divković nauk 2)“ (Рјечник JAZU, Sv. 60, Zagreb 1954, под *s, sa, su*).

³⁵ В. Рјечник JAZU, под *s, sa, su*: „Daničić у свом рјечнику (s.v. *ś*) наводи удвостручени приједлог *śś* у пет примјера из XIII и XIV вијека: *śś vami*. Mon. ser. 32; *śś pravinomъ*. 33; *śśas vsěmъ metohomъ*. 134 и *śś medami*. 198; за све misli

црта (нпр.: *Сџс тѣма козѣма*; *Вѣдео је сџс ђчи*; *Сџс пѣндѣра зѣве ју мѣјка*³⁶), као што су релевантна црта неких других словенских књижевних језика. За ово је довољно само поменути, нпр., у македонском језику *сосе*, које по Б. Конеском, има појачано значење „заедно со“: *сосе нозе*, *сосе глава* и др. сл.³⁷; или, нпр., у бугарском језику: *сџобразно с условијѣѣа* према *сџобразно сџс закона*³⁸.

16. Овај процес претварања историјскофонетских категорија у синхроничке опозитне процесе потврђује потпуна фонетска асимилација, или фонемска неутрализација, било дисимилативна било асимилативна³⁹, при чему првој није на путу стајала потреба дистинктивног оптерећења процеса, какву имамо у примерима који се наводе као пример типичне лексикализације двочланих секвенци, онакве каква се за савремени језик наводи у књизи проф. М. Стевановића, тј. прилошке сложенице: *сјѣѣра*, *смѣсѣа*, *скрѣја* и др.⁴⁰, а за стари језик и у Рјечнику JAZU (svezak 60, Zagreb 1954, стр. 376 gg: *svana*, *sutra* и сл.).

Сасвим је нормално да ова два термина, који традиционално припадају фонетици, управо да бисмо избегли могућни неспоразум, после овакве њихове дефиниције можемо заменити другим, одговарајућим терминима. Први — асимилација, могао би се условно, за сврхе ове расправе, заменити термином *инкорпорација* чланова секвенце, а други, дисимилација с функционалним оп-

da su samo griješkom, ali se udvostručeni prijedlog *sas* nalazi još i u drugim primjerima i poslije toga vremena: u Ivančičevu zborniku 1496, u Bakšića (221) i u Pejičića (ova su dvojica rodom Bugari) u Djelovodnom protokolu (21) i u Save Tekelije (Let. mat. srp. 119, 15); čuje se u govoru osječkom u Slavoniji (T. Matić Arch. f. Sl. Phil. 31, 477), a u stalnoj je upotrebi u govorima istočne i južne Srbije (isp. Belić); na Kosovu i u Metohiji;... U Vukovim narodnim pjesmama dolazi također... samo uz ličnu zamjenicu...“

³⁶ Гл. Елезовић, *Речник косовско-мѣтохијског дијалекѣа*, Београд 1932, под *сџс*.

³⁷ Б. Конески, *Грамајѣика на македонскиоѣ лѣѣѣрајѣурен јазик*, I—II, Скопје 1966, стр. 320, 335.

³⁸ Ст. Стојанов, *Грамајѣика на бѣлгарскиј књижевен език*, Софија 1964, стр. 424.

³⁹ N. S. Troubetzkoy, *Principes de phonologie*, Paris 1957, стр. 246 i d.

⁴⁰ М. Стевановић, *Савремени срѣјскохрватски језик*, I, Београд 1964, стр. 432 и д.

терећењем — *декорирација* или, како смо већ напред употребили — морфодистинкција, чиме бисмо у дефиницији избегли негативни њен део, ако је то избегавање уопште потребно.

17. 1) Из изложеног материјала трију категорија: *A*, *B* и *C*, од којих је *C*-категирија корективна, може се видети да у остваривању секвенце $*s\bar{s} + N$ (чија је синхроничка апстракција у књижевном језику и у говорима на основу којих је он настао изражена формулом $s/sa + N$), од првобитне етимолошке регулације ($s\bar{s}$ *м̄знож*, $s\bar{s}$ *п̄сом̄* : $s\bar{s}$ *попом̄*), у књижевном, писаном пре свега, језику постоје две развојне линије, условљене са два типа регулације.

Прва линија усмерена је већој морфофонемској економичности у границама секвенце и заснива се на *говорној регулацији*; њена је основна карактеристика претежна употреба секвенце $c + N$, с еволутивним смањивањем на минимум према томе да ли се ремети комуникација, тј. могућност разумевања, одн. у новоштокавској епоси преношења акцента, нормална, несмањена употреба секвенце $sa + N$ са обавезним акцентованим непостојаним *a* у секвенцама где акценти одговарајућег квалитета егзистирају.

Друга линија усмерена је мањој морфофонемској економичности примењеној на секвенцу и оснива се на *литерарној регулацији*, израженој употребом непостојаног *a* у предлогу (које пишчева *језичка свес̄и* схвата као свршени литерарнојезички факат, па тиме и као средство процеса литерарнојезичке морфодистинкције). Њена је основна карактеристика претежна употреба секвенце $sa + N$, са осцилаторним смањивањем или увећавањем броја примера у одређеном тексту, или код одређеног писца, према томе да ли њену употребу одбацује или захтева ритам, одн. мелодија реченице или стиха, ако је реч о поезији, тј. феномени везани највише за уметничку литературу. Пошто је овде, у овоме раду, реч само о литерарном тексту основне комуникативне обележености, што никако не значи одсуство стилске карактеристике, него управо присуство — у облику комплексног односа писца према језичкој норми епохе (в. т. 6, напомена 18), ми ове феномене, тј. ритам и мелодију у смислу мерљивих количина, сем тамо где смо говорили о акценту, пошто те количине он сам садржи, нисмо узимали у разматрање.

2) У писаном књижевном језику од самог почетка, како показује материјал из писаних споменика и из књижевних дела, која смо овде испитивали, ове су две линије паралелне, као што су паралалне и у релевантним за књижевни језик народним говорима, али у овим последњим са тенденцијом претежне употребе морфофонемски економичнијих на нивоу секвенце облика (тј. са претежнијом употребом типова $c + N$ и $c\grave{a}/c\grave{a} + N$). У периоду на који се може применити А-критеријум (XIII—XIX в.) тенденција јаче морфофонемске економичности иде скоро напореда са тенденцијом говорног језика. У периоду В-критеријума (ми смо арбитрарно узели језик И. Секулић и О. Давиџа, наравно, по одређеном критеријуму њиховог општег става према књижевном језику), тј. у периоду изразите стилске обележености, примена принципа ове језичке економичности потпуно је факултативна, иако је и ту паралелност њихова неоспорна. Њихова паралелност, међутим, не искључује чињеницу да се те две линије засноване на опозитним феноменима који су вредели и вреде за све пресеке стања, било говорног, било писаног језика. Прва линија, одн. њена регулација заснована је на феномену асимилације, друга — литерарна регулација основана је на феномену дисимилације функционално оптерећене елементом морфодистинкције (тј., примењено — разликовања лексема).

18. Када ова два феномена посматрамо један према другом, онда, наравно, под тим стварним односом и под тим термином (асимилација/дисимилација) разумемо две опозитне тенденције које се могу јавити у предлошко-именској конструкцији, или — краће и адекватније расправљању о форми, како смо напред рекли — у секвенци. Обе се јављају у континуираном односу двеју лексема али су ипак морфофонолошког карактера (не заборавимо да су дотичне конструкције чврсте целине!), па се зато њихова семантичка валентност отвара само према с и с т е м у, а не и према појединачним остварењима, која су увек у контексту. Ту, као уосталом и Ch. Hockett, узимајући у обзир лингвистички значај контекста⁴¹, коригујемо нешто апсолутност констатације о ономе степену морфофонемске економичности који би ометао комуникацију, тј. о некаквом „апсолутном“ степену ње-

⁴¹ Ch. Hockett, *A Course in Modern Linguistics*, New York 1965, str. 214.

ном. Утврђујемо, наиме, нашом констатацијом о отварању семантичке валентности само према систему, да се, нпр., видљивост односа инструментала заједнице ниуколико не ремети обликом у да том случају, као што је то јасно из односа стварног, постојећег облика *Ranko sinovu* (Mon. serb. 563) према претпостављеном облику **Ranko sь sinovu*, док се у систему ремети резултирајући у синкретизам облика⁴², бар овде у писаној реализацији датог језика.

Пред тога, уводећи та два термина у објашњење односа двеју лексема, нећемо смети да се не позовемо на значај који последицама та два опозитна процеса, асимилације и дисимилације, дају и лингвисти, и онда када говоре о односима у комплексу гласова, тј. у лексеми, и када говоре о односима у секвенци лексема, и о тзв. даљинском једначењу и разједначавању у првим од ових форми⁴³.

19. На евентуално постављено питање, које се може, природом ствари, односити само на историјски материјал српскохрватског књижевног језика, изложен у т. 7: шта је са случајевима где нема „праве“ литерарне дисимилације, одн. декорпориције секвенце (оне са реализацијом *ca* + N), одговорићемо, чини ми се, релативно оправдано да сва привидна асимилација, која је стварна дисимилација функционално оптерећена, узима ту функцију. То се и графички може приказати кретањем *c*-секвенце у лево на било коме вертикалном одсечку хронолошке пројекције језичког материјала:

век	а-секвенца	б-секвенца	с-секвенца
XIII	+	∅	← ————— → +

⁴² А. Белић, *О језичкој природи и језичком развоју*, I, Београд 1958, стр. 146.

⁴³ А. Sommerfelt, *De la conservation dissimilatrice et différenciatrice des phonèmes*, Diachronic and Synchronic Aspects of Language, Gravenhage 1962, стр. 147—148; М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, I, Београд 1964, стр. 91—98; П. Ивић, *Поговор Вуковом Рјечнику*, Просвета Београд 1966, стр. 120—121.

То је зато што привидна асимилација (термину *асимилација* који за ове случајеве употребљава *Рјечник* ЈАЗУ у смислу наших објашњења додајемо атрибут *привидна*), тиме што представља диференцијално оптерећен процес (с материјалним резултатом: остваривања границе у датој секвенци), представља у ствари феномен својеврсне, дијалекатске за наш језик или литерарне за раније епохе тога језика, можда, а сигурно за неке од словенских језика о којима смо горе говорили, регулације, „неправе“ дисимилације. А она је у суштини ипак дисимилација, која је опозитна првој, оној која се јавља у низу обележеном као *a*-секвенца — асимилацији, која потпуно уједначује секвенцу. Ово је, мислимо, јасно и из стања у појединим дијалектима и из стања у појединим другим словенским језицима, о којима је напред било речи (в. т. 15).

20. Поред овога питања које се решава схематски (мада, мислим, и систематски), посебно је питање, на које се одговор може дати тек на основу статистичких испитивања, механизам деловања принципа морфофонемске економичности са гледишта односа у секвенци *c/ca + N* у којој је *N* вишесложена реч са узлазним акцентима а почиње сугласником који није фрикативан (*c, z, ш, ж*), и то, природно, у језику све ове три групе које смо обележили као *A-, B-* и *C-* критеријум. То питање морамо поставити с обзиром на помињање прозодијске могућности морфофонемског економисања на нивоу секвенце и с обзиром на стварно испољавање њено, које смо напред утврдила (в. т. 13, под 1. b, 2. b и 3. b) на примерима који допуштају ту могућност.

На основу материјала из савременог књижевног језика који овде износимо по принципу узорка, може се само претпоставити да ће они писци који се опредељују за што доследнију литерарну регулацију овог феномена, наравно у тексту прости литературне комуникације, писати и *c + N* и *ca + N*, али са врло видљивом тенденцијом да овом другом дају предност, узимајући при томе у обзир само сопствено осећање за мелодију секвенце интегриране у реченицу (в. т. 10). За писце који се опредељују за говорну регулацију може се, на основу изнетог материјала, претпоставити да ће у свим факултативним случајевима (што значи кад није у питању *ca* *мног* и секвенца у којој други члан почиње сугласницима *c, z, ш, ж*) показивати јасн

тенденцију много веће употребе предлога без непостојаног *a*. То доказује статистика примера изнетих у т. 11, за текст О. Давича. Уопште, међутим, ово питање, као год и треће — колико је већи већи или мањи степен морфофонемске економичности тамо где се инсистира на доследном преношењу акцента с друге вишесложне речи на прву реч секвенце, а запоставља друга могућност реализације те економичности, употребом предлога без непостојаног *a* (у факултативним случајевима, природно), — мора се рећи, намеће потребу још много исцрпнијих испитивања и мерења, која излазе из оквира рада који смо ограничили на утврђивање феномена по себи и на праћење његове морфофонемске економичности, која се — пренета на ниво секвенце — обезбеђује поменутиим средствима инкорпорације, одн. декорпорације с функционалним оптерећењем, средствима морфодистинкције, па је тако стварно манифестована већег или мањег степена у посматраним, различним реализацијама језика.

Др Живојин Станојчић